

Розділ 1

Динаміка культурного пошуку

УДК 373.67

Тетяна Колос

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Реформування освітньої сфери в Україні, яке сьогодні увійшло в свою найактивнішу фазу, безпосередньо впливає на майбутнє мистецької освіти, яку без перебільшення можна назвати нашим національним надбанням. За всі роки, відколи в Україні заговорили про освітні реформи, мистецька освіта не була окремим предметом уваги, в тому числі і на законодавчому рівні, будучи «вплетеною» в загальну освітню систему. Годі було й говорити про визначення специфіки мистецької освіти в освітньому законодавстві останніх десятиріч, все підпорядковувалося єдиній освітній структурі, яка в умовах централізованого управління не визнавала «інакшості» галузевих підсистем освіти.

Так, зберігши «по факту» наявні на момент здобуття Україною незалежності практики організації мистецької освіти, система використовувала їх напівлегально – без законодавчого регулювання, що, в кінцевому рахунку, могло призвести до припинення таких практик. Ідеться, зокрема, про таку форму підготовки, як асистентура-стажування в мистецьких академіях та університетах, про підготовку артистів балету в хореографічних училищах на базі початкової загально-

освітньої школи, або про викладання мистецького циклу в загально-освітніх спеціалізованих мистецьких школах-інтернатах.

Невирішеним питанням останніх десятиліть є також кадрове забезпечення вищої мистецької освіти. Існуюча система підготовки науково-педагогічних кадрів передбачає лише один спосіб закріпитися в системі вищої мистецької освіти у якості викладача – мати науковий ступінь та вчене звання. Інакше ви не матимете жодного соціального ліфту в вищій освіті: усі доплати, надбавки, підвищення, зайняття керівних посад у структурних підрозділах вишу прямо пов'язані з науковими досягненнями працівника та їх формалізацією – наявністю відповідного документа.

До сьогодні існувала практика присвоєння вчених звань викладачам мистецьких вишів, які мають почесні звання заслуженого або народного артиста України, заслуженого діяча мистецтв тощо. Однак змінені нормативно-правові акти з означеного питання вже позбавляють права отримати, приміром, вчене звання доцента заслужених артистів чи заслужених художників України. Зважаючи на умови отримання митцями почесного звання зі статусом «народний», перед вищими мистецькими закладами освіти постала загроза залишитися без молодих педагогів, які мали б продовжувати мистецько-педагогічні традиції з формування митців-практиків.

Адже сьогодні випускник музичної, художньої, циркової академії, що обирає шлях артиста-виконавця, фактично не може поєднувати цю діяльність з написанням дисертації, оскільки і той і інший види діяльності неможливо поєднати без втрати якості результату, кожен з них потребує повного занурення і кардинально відрізняється за своєю природою, хоч обидва ці види мають одне спільне підґрунтя – талант до творчості.

Тому актуалізується питання впровадження особливої форми підготовки науково-педагогічних кадрів для спеціалізованих мистецьких вишів на основі захисту створеного здобувачем мистецького проекту, що дозволить такому здобувачу бути повноправним учасником освітнього процесу в якості викладача.

У середній ланці трирівневої системи підготовки мистецьких кадрів, яка в 1996 році ввійшла в структуру вищої освіти, теж на-

копичилося багато проблем, пов'язаних з виконанням мистецькими училищами та коледжами своїх функцій. Зокрема, фінансуючись за кошти обласних бюджетів, ці заклади сьогодні стикаються з проблемою свого призначення, адже переважна більшість випускників продовжують освіту в державних вишах, не забезпечуючи комунальні заклади та установи культури і мистецтв кадрами. Особливо гостро стоїть питання забезпечення викладачами закладів початкової мистецької освіти – дитячих мистецьких шкіл, яке вирішується на рівні коледжів формально – присвоєнням відповідної кваліфікації випускнику. Але цей випускник далеко не завжди пов'язує своє майбутнє з викладанням у школі.

З останнім пов'язані проблеми і в початковій мистецькій освіті, де, в свою чергу, теж накопичилося дуже багато питань до її змісту, кадрового забезпечення, а надто – соціальної функції, яку мають виконувати мистецькі школи передусім для свого самозахисту і збереження в умовах бюджетної децентралізації. Успадкована з радянських часів система мистецьких шкіл потребує оновлення підходів до організації їх роботи і наділення її новими змістами. Тому гостро постає питання реформування законодавчого забезпечення діяльності дитячих мистецьких шкіл, створення для них нових законодавчих інструментів.

Одночасно з необхідністю структурних змін у середині системи культурно-мистецької освіти потребує реформування і нормативно-правове забезпечення у сфері професійної діяльності в галузі культури та мистецтва. Нормативні документи, які регулюють цю сферу, пов'язані з культурно-мистецькою освітою тільки номінально, не містять реального переліку компетентностей творчих працівників, досить умовно визначають вимоги до рівня освіти, необхідного для роботи за творчими спеціальностями. Так, у більшості кваліфікаційних характеристик, що встановлюють вимоги до зайняття професійною творчою діяльністю у закладах і установах сфери культури, завищені вимоги щодо рівня освіти претендентів, що змушує молодь здобувати додаткову освіту, яка в реальності не підвищує рівень їх професіоналізму, але дозволяє формально претендувати на відповідні соціальні блага.

Дві системи – культурно-мистецька освіта та сфера професійної культурно-мистецької діяльності, які мали б працювати спільно, сьогодні роз'єднані в своїх інтересах, їх взаємопов'язаність носить спорадичний, інерційний характер, що призводить до взаємної невдоволеності одна одною. При підготовці стратегії розвитку культури, затвердженої розпорядженням Кабміну № 119 від 1 лютого 2016 року, представники кожної з підгалузей культури наполягали на необхідності реформування та підвищення якості культурно-мистецької освіти.

Це ще не повний перелік проблем, які нам необхідно вирішувати в найближчому майбутньому. І реформування освітньої сфери, яке набирає сьогодні все більших обертів, є унікальним шансом для нас їх розв'язати.

Біля десяти років знадобилося, щоб прийняти новий закон «Про вищу освіту», який на час його введення в дію у 2014 році був революційним. Таким він став і для культурно-мистецької освіти, оскільки саме в цьому законі вперше були прописані окремі норми, які декларують наявність спеціалізованих закладів вищої освіти культурологічного і мистецького спрямування та визначають деякі особливості їх роботи. Сьогодні ми маємо вже проект рамкового закону «Про освіту», який, як очікується, започаткує реалізацію масштабної освітньої реформи. І саме цей законопроект дозволяє нам говорити про унікальну можливість законодавчо закріпити умови функціонування мистецької освіти.

Частина друга статті 20 проекту закону визначає мистецьку освіту як спеціалізований вид освіти, що передбачає формування у здобувача спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття ним комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва.

Стаття встановлює складові (рівні) мистецької освіти, а саме, початкову, профільну, професійну та вищу мистецьку освіту, які мають чітко окреслену взаємопов'язаність і взаємозалежність. Згідно з філософією норм цієї статті, стати професійним митцем неможливо без

проходження всіх або частини попередніх рівнів мистецької освіти. Таким чином, ці норми реалізують сутність підготовки митця і зберігають традицію безперервності та наступності.

У статті також визначені особливі умови розроблення стандартів спеціалізованої мистецької освіти, освітніх програм, атестації та сертифікації педагогічних працівників, які забезпечують її здобуття. Передбачено також можливість створення наскрізних освітніх програм, які охоплюють різні рівні мистецької освіти, що особливо важливо для інтегрованої підготовки майбутніх митців.

Інші статті законопроекту узаконюють асистентуру-стажування як особливу форму мистецької освіти і невід'ємну складову програм вищої освіти мистецького спрямування. Передбачається, що в структурі вищої мистецької освіти асистентура-стажування, з одного боку, буде формою підготовки виконавських кадрів вищої кваліфікації, з іншого – необхідним підрівнем для вступу на навчання за програмами підготовки за ступенем доктора мистецтва.

Револьюційною новацією законопроекту є запровадження підготовки докторів мистецтва, яка здійснюватиметься на восьмому рівні Національної рамки кваліфікацій. Відповідні зміни містяться в перехідних положеннях до проекту Закону «Про освіту», якими вносяться зміни до Закону «Про вищу освіту».

Передбачається, що ступінь доктора мистецтва стане аналогом ступеня доктора філософії для забезпечення науково-педагогічними кадрами, які безпосередньо формують майбутнього митця та його виконавську майстерність, а також буде однією з формальних підстав для присвоєння вчених звань доцента і професора науково-педагогічним кадрам з числа митців.

У законопроекті збережено функції інших державних органів щодо управління закладами освіти, що дасть можливість Мінкультури продовжити реалізовувати освітню політику в частині культурно-мистецької освіти до тих пір, доки в його сфері управління будуть знаходитися заклади мистецької освіти.

Прикінцевими положеннями законопроекту передбачені окремі зміни до Законів «Про загальну середню освіту» та «Про позашкільну освіту», якими визначені окремі типи мистецьких загальноосвітніх та

позашкільних закладів («спеціалізована мистецька школа (школа-інтернат)» та «дитяча мистецька школа»).

Щойно описані досягнення Мінкультури в роботі з доопрацювання законопроекту «Про освіту» є найбільш значущими, але не вичерпними для реформи культурно-мистецької освіти. Цей проект відкриває нові можливості та перспективи для якісних змін у цій сфері. Звичайно, попереду значна робота з унесення змін до інших, спеціальних, освітніх законів, розроблення підзаконних актів для захисту інтересів культурно-мистецької освіти. Необхідно буде також розробити концепцію підготовки молодших бакалаврів у культурно-мистецьких коледжах як основного рівня формування педагогічних кадрів для дитячих мистецьких шкіл, а також наповнити змістом підготовку докторів мистецтв.

Певною мірою нам буде необхідно переосмислити роль і місце культурно-мистецької освіти як в освітній системі, так і в суспільстві загалом.

Сьогодні розпочатий процес з розроблення стандартів вищої освіти, в тому числі й за спеціальностями галузі знань «Культура і мистецтво».

Усі ці факти дають привід для певного *оптимізму щодо подальшої долі культурно-мистецької освіти в Україні*. Головне – не втратити цей унікальний шанс для змін, оскільки те, чого ми досягнемо сьогодні, визначатиме, якою буде культурно-мистецька освіта та наскільки професійним буде кадрове забезпечення сфери культури і мистецтва в найближчі десятиліття.